

Drogues i mitjans de comunicació social

En aquesta comunicació exposem, en primer lloc, la imatge que mostren els mitjans de comunicació social sobre les drogues i, en segon lloc, la separació oportuna entre informació i educació, moltes vegades confoses, de manera que es puguin obtenir unes conclusions pràctiques sobre com fer en i amb els mitjans de comunicació quan tracten el tema de les drogues.

1. Les drogues en els mitjans de comunicació social

Encara que són pocs els estudis duts a terme fins ara a Espanya sobre el contingut de drogues en els mitjans de comunicació social no falten treballs que ens aporten dades expressives suficients per a la nostra reflexió educativa. Abans d'exposar-los matisem que acostumen a basar-se en la premsa escrita, però ens poden servir de referència general ja que els diferents mitjans de comunicació social estan interrelacionats entre si.

El primer treball d'anàlisi de contingut de la premsa espanyola (1970-1976) realitzat sobre la temàtica de la droga dóna la següent informació:

- La premsa de l'any 1970 tracta el tema de la droga d'una manera alarmista, amb qualificacions de *vici, plaga, negoci criminal, situació alarmant...* Alhora es posa de manifest *la impotència dels pares* i el *temor* que els seus fills siguin induïts a prendre la droga. El consum de droga s'associa sobretot als joves –ells i elles–, després als adolescents i als nens/es. Hi ha molta confusió quan es parla dels seus efectes i es tracta amb menyspreu al drogoaddicte amb escassa referència a l'intent de buscar solucions al problema.

- La premsa de l'any 1973 dóna una informació menys alarmista, amb actituds més realistes i objectives. Apareix també certa actitud desmitificadora. Les reaccions dels pares dels drogoaddictes són negatives: *avisar la policia* o *treure el fill de casa* indiquen el sentiment d'impotència dels pares. Es dóna gran importància a les mesures preventives i educatives per evitar l'extensió del consum així com la necessitat de dur a terme accions de tipus regressiu i legal sobre els mateixos drogoaddictes.

- La informació que surt a la premsa de l'any 1976 alterna actituds realistes amb alarmistes. Hi ha un intent de donar una informació objectiva

i s'observa la presència d'una actitud desmitificadora enfront les drogues il·legals en destacar l'existència d'altres drogues com l'alcohol, el tabac i els fàrmacs. Aquest any tenen primacia les informacions que intenten proporcionar solucions davant el consum de drogues i s'atorga la mateixa importància a les mesures preventives i legals. Es comença a tractar el drogoaddicte com a un malalt alhora que es té en compte cada droga com una substància diferent.

Aquestes posicions contradictòries dels mitjans de comunicació social no semblen millorar en el transcurs dels anys. En efecte, en l'anàlisi de contingut de la premsa escrita l'any 1985 a la Comunitat Autònoma Basca la droga es planteja com a problema social, marginal a la societat, subjectivament dramàtic, no com una patologia susceptible de diagnòstic objectiu i vinculat a la criminalitat, mentre que *la droga legal* (alcohol i tabac), amb una abundant publicitat, no se les considera com a drogues sinó com un signe de distinció.

Aquesta actuació de la premsa contrasta amb la realitat del problema de les drogues en ser les legals les més consumides i les que, en definitiva, més perjudicis personals i socials produeixen, com demostra el Llibre Blanc sobre les drogodependències a Euskadi (1987).

En aquesta mateixa línia són expressives les conclusions a què arriba l'estudi sobre la imatge de la drogoaddicció en la premsa espanyola, dut a terme pel Pla Nacional sobre Drogues (1987), entre les que cal destacar:

- Des del punt de vista formal es presenta una imatge homogènia de la droga com un món perfectament objectivat on no hi cap la interpretació ni la polèmica.
- La droga apareix unida a l'àmbit delictiu dins un marc jurídic-moral. Les perspectives mèdico-sanitàries, psicosocials i socioculturals, gairebé no tenen cabuda en la premsa.
- En la premsa hi ha més presència de subjectes no consumidors ni traficants, entre ells destaquen policies, polítics i jutges (55,5%); després apareixen els traficants (29,8%) i, per fi, els consumidors (14,7%).
- La imatge de la droga destaca per la seva indeterminació. En un 60% de les unitats informatives considerades no s'explicita de quina droga s'està parlant i el consumidor és presentat sense cap rol social i individualitzat en un 72% de les informacions.
- Es transmet la idea que l'ordre social triomfa clarament en la batalla contra la droga, a través de la repressió institucionalitzada.

El tractament informatiu que els mitjans de comunicació social fan de les drogues revelen un procés de distorsió

Es constata, doncs, que el tractament informatiu que el mitjans de comunicació social fan sobre les drogues *revelen un procés de distorsió* que, com justifica Oliva (1986), s'inicia en les mateixes fonts que faciliten les notícies i es consuma en el procés periodístic, de manera que la visió final que s'ofereix del problema no es correspon amb la realitat que la sustenta.

Convé, doncs, tenir en compte tots aquests aspectes per no crear falses expectatives sobre el poder educatiu dels mitjans de comunicació social. No n'hi ha prou amb parlar sobre les drogues; importa saber quins continguts es transmeten i de quina manera es fa.

2. La problemàtica de la informació per prevenir la drogodependència

No es pot negar la importància que té la informació a l'hora de dur a terme l'educació sobre les drogues. Però convé distingir una i altra per no caure en crassos errors que dificulten més la tasca educativa.

Per informació s'entén la pura transmissió de coneixements (dades sobre les drogues, informació sobre la legislació i sobre els recursos disponibles a nivell preventiu i terapèutic) o l'ensenyament d'una tècnica per a l'adquisició d'aquests coneixements. L'educació, per la seva part, pretén anar més enllà de la simple transmissió de coneixements per adquirir actituds sanes i estimular hàbits aliens al abús de les drogues. Encara avui, no obstant, es confonen informació i educació, més en la pràctica que en la teoria.

La informació que pretén ser educativament vàlida ha de tenir en compte els mètodes i les tècniques que permetin una comunicació eficaç i una modificació de les actituds. L'objectiu final és que tant els joves com els adults puguin fer eleccions lliures. Això exigeix que l'individu disposi no només d'una informació adequada, sinó també d'habilitats per prendre decisions que el permetin processar la informació existent o la nova informació de que es disposi. Aquesta elecció responsable exigeix, alhora, que un individu sigui conscient i capaç d'enfrontar-se amb tasques normals en el seu desenvolupament, com les de formular la pròpia identitat, desenvolupar les activitats interpersonal, participar en la construcció d'alternatives i acceptar la responsabilitat social. És a dir, no n'hi ha prou amb la informació si, alhora, l'individu no disposa dels mètodes adequats per *dirigir-la*. En aquest sentit, tal i com assenyala l'OMS (1974): *...la informació per ella mateixa no influirà necessàriament sobre el*

comportament fins que l'individu no la relacioni amb les seves experiències, sentiments, valors i manera de viure propis... En síntesi, des del model educatiu només és vàlida aquella informació que s'engloba en un procés de formació integral de l'individu.

3. Responsabilitat educativa dels mitjans de comunicació social

La necessitat d'una política d'informació que doni coherència a la tasca educativa dels mitjans de comunicació social

Educar en el context dels mitjans de comunicació de masses significa, pràcticament, alliberar de la massificació. Per conseqüent, les raons de l'educació per a la imatge (i amb la imatge) es redueixen a la necessitat que l'home contemporani té de ser lliure -o llibertat de la massificació imperant de les masses mitjanes-, massificació que es percep menys quant més creix aquella i anul·la la seva veritable personalitat.

L'educació a través dels *mass media* exigeix resoldre les pròpies contradiccions internes entre les quals destaca, de manera especial, el fet de ser la base publicitària de l'alcohol, el tabac i els medicaments, és a dir, de les drogues d'ús legal.

També no s'ha de caure en els errors tantes vegades atribuïts als mitjans de comunicació social, per mor de l'objectivitat. Per això convé sempre que aquests mitjans:

- deixin de prestar una atenció selectiva i negativa;
- distingeixin entre els diversos tipus de drogues, i
- diferencien modalitats de consum;
- insisteixin més en els antecedents i circumstàncies socials que afavoreixen el consum i adoptin una postura més crítica i activa de cara a les solucions;
- presentin el problema sense traumatismes ni prejudicis i en tota la seva complexitat.

Tot això ens porta a la necessitat d'una política d'informació que doni coherència a la tasca educativa dels mitjans de comunicació social. En aquest sentit, es pot dir que els mitjans també necessiten poder disposar d'un **projecte educatiu** en relació amb les drogues si de veritat volen complir amb aquest compromís social.

La informació que ofereixen els mitjans de comunicació social ha de ser pertinent, comprensible, atractiu, objectiva i creïble com assenyala el Consell d'Europa (1982). L'objectiu final és aconseguir que els individus puguin prendre decisions responsables davant les drogues, siguin legals o il·legals.

Tot això porta a la necessitat de preparar una nova informació sobre les drogues i els seus efectes, recolzada en l'objectivitat i sense perdre de vista la complexitat de la problemàtica actual del consum de drogues.

Com a objectius generals d'aquesta *nova política* d'actuació es poden assenyalar:

1. Centrar l'atenció en tots els aspectes de les drogues, no en aspectes parcials.
2. Crear un clima d'atenció de les drogues en tots els aspectes, no en aspectes parcials.
3. Equiparar a la població amb una informació objectiva de la problemàtica de les diferents drogues.
4. Informar a la gent de la necessitat de programes educatius i reeducatius així com de la urgència de serveis de recolzament a la prevenció i al tractament.

Aquests objectius generals es poden traduir en altres de més concrets:

- necessitat de proporcionar una informació coherent i objectiva que no accentui les conseqüències negatives del consum de drogues;
- necessitat de proporcionar una informació el més científica i documentada possible, de manera que aportï dades certes i amb la font d'informació especificada. Davant de fets no comprovats es tracta de possibilitats o hipòtesis;
- disminuir l'estil sensacionalista, que tendeix a despertar reaccions emocionals restant importància al significat de la notícia;
- evitar una informació amb clars matisos moralitzants que resten objectivitat;
- utilitzar imatges com a complement del text i no com a suport destinat a satisfer un determinat interès visual;
- donar una informació realista centrada en el propi medi sociocultural, que doni major importància a les drogues de consum més estès;
- desmitificar la paraula **droga** amb tot allò que aquest terme comporta assenyalant l'existència d'una sèrie de substàncies que també produeixen dependència i que estan culturalment acceptades;
- establir diferències clares entre els efectes produïts per diferents drogues;
- eliminar les informacions angoixants amb l'oferta d'idees clares i precises, de manera que el consumidor d'informació pugui orientar al seva pròpia actuació en cada cas;
- no associar el consum de drogues amb la joventut, assenyalant l'existència de drogedependències en totes les edats.

Les activitats informativo-educatives sobre la droga que poden dur a terme els mitjans de comunicació social poden ser, en aquest sentit, molt variades. Però el més important és que sempre que aparegui una notícia sobre droga en els mitjans de comunicació social, aquesta sigui presentada sense dramatismes i amb la més gran objectivitat possible tenint en compte la varietat de factors que en ella intervenen, de manera que el consumidor d'informació quedi més enriquit per prendre les seves pròpies decisions.

Antonio Sánchez Sánchez
Universidad de Granada